

Informatīvais ziņojums

"Par Komisijas PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma upuru skaita un masu kapu vietu noteikšanai, informācijas par represijām un masveida deportācijām apkopošanai un Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem nodarīto zaudējumu aprēķināšanai darbību 2023. gadā un 2024. gadā"

Informatīvais ziņojums sagatavots, lai sniegtu pārskatu Ministru kabinetam par 2023. gadā paveiktajiem un 2024. gadā veicamajiem pasākumiem atbilstoši finansējumam saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 446 "Komisijas PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma upuru skaita un masu kapu vietu noteikšanai, informācijas par represijām un masveida deportācijām apkopošanai un Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem nodarīto zaudējumu aprēķināšanai nolikums" 3.6. apakšpunktu, kurā noteikts, ka Komisijai PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma upuru skaita un masu kapu vietu noteikšanai, informācijas par represijām un masveida deportācijām apkopošanai un Latvijas valstij un tās iedzīvotājiem nodarīto zaudējumu aprēķināšanai (turpmāk – Komisija) ir uzdevums "noteiktā kārtībā katru gadu iesniegt Ministru kabinetā informatīvu ziņojumu par komisijas darbību".

Komisijas darba mērķis ir noteikts [Saeimas 2005. gada 12. maija Deklarācijā par Latvijā īstenotā Padomju Sociālistisko Republiku Savienības totalitārā komunistiskā okupācijas režīma nosodījumu](#), kurā Ministru kabinetam tika uzdots izveidot Komisiju.

Komisijas darbs notiek piecos galvenajos virzienos:

1. Latvijas tautsaimniecībai nodarīto zaudējumu aprēķināšana;
 2. Latvijas demogrāfisko zaudējumu apzināšana;
 3. Latvijas videi nodarīto zaudējumu aprēķināšana;
 4. PSRS militāri rūpnieciskā kompleksa darbības rezultātā Latvijai nodarīto zaudējumu apzināšana;
 5. Juridiskā pamatojuma izstrāde prasības sastādīšanai pret atbildētājvalsti.
- Šis darbs norit saskaņā ar 2015. gada 5. novembrī Baltijas valstu tieslietu ministru kopīgajā deklarācijā noteikto kopīgo darbu: "... zinātniski pamatoti veikt zaudējumu aprēķinus ...", saskaņojot aprēķinu metodoloģijas, lai panāktu "... Baltijas valstu okupācijas pienācīgu izvērtēšanu starptautiskajā līmenī".

1. Par finansējuma 35 770 EUR apmērā izlietojumu 2023. gadā

1.1. Latvijas Republikas finanšu sistēmas iznīcināšana (lata pielīdzināšana rublim un sekojoša devalvācija, vērtspapīru tirgus iznīcināšana u.c.) 1940.–1941. g.

Uz Latvijas arhīvos atrodamo dokumentu pamata izstrādāts pētījums par to, kā notika Latvijas Republikas finanšu institūciju (banku, krājaizdevumu sabiedrību u.c.) pārņemšana un izlaupīšana 1940.–1941. gadā. Šie dati dod papildu informāciju par Latvijas valstij un iedzīvotājiem nodarītajiem zaudējumiem PSRS okupācijas pirmajā gadā.

1.2. Aprēķinu veikšana par PSRS režīma nodarītiem zaudējumiem mūsdienu naudas un zelta izteiksmē, apkopojot līdz šim veikto pētījumu rezultātus.

Komisijas uzdevumā ir veikti daudzi pētījumi, kuru rezultāti ir izteikti PSRS apgrozībā esošās naudas – rubļu izteiksmē (visbiežāk konkrēto gadu cenu izteiksmē). Pārskata gadā veiktajā darbā konstatētas vairākas iespējas, kā šādi pārrēķini var tikt veikti un analizēts, kādas katram no tiem ir priekšrocības un trūkumi. Kā vienu no alternatīvām autors piedāvā nodarīto zaudējumu pārrēķināšanu zeltā pēc oficiālajiem vēsturiskajiem kursiem. Šādi pārrēķinot līdz šim Komisijas uzskaitītos zaudējumus, iegūts aprēķins konkrētās tonnās zelta, kas pārrēķināts mūsdienu naudas izteiksmē miljardos eiro.

1.3. 2022. gada izstrādātajā Kopsavilkumā¹ atlasīto nozīmīgāko pētījumu noformēšana pēc vienota standarta.

Izstrādājot Kopsavilkumu no dažādu autoru 100 darbiem, tika konstatēts dažāds noformējums. Kopsavilkums tehniski vienādots atbilstoši zinātnisko darbu mūsdienu noformēšanas prasībām, papildinot ar atsaucēm un literatūras sarakstiem, vienādojot tabulu, grafiku noformējumu utml.

1.4. Dokumentu krājuma "Varas patvaļa. Represīvo iestāžu nelikumības un noziegumi Latvijā 1944.–1953. gadam" izstrāde.

No Latvijas Valsts arhīvā un Iekšlietu ministrijas arhīvos atrodamiem slepenajiem nepublicētajiem dokumentiem apkopota informācija par tā laika represīvo iestāžu nelikumīgiem arestiem, spīdzināšanām, slepkavībām un cita veida šausmīgiem noziegumiem. Sabiedrība iegūst papildu zināšanas par PSRS laika varas attieksmi pret saviem iedzīvotājiem. Darbs izdots grāmatā 184 lapaspušu apjomā 1000 eksemplāros, no kuriem 800 nodoti Latvijas Nacionālajai bibliotēkai izdalīšanai visām bibliotēkām valstī.

1.5. Sabiedrības informēšana un izglītošana par Komisijas pētījumos iegūtiem rezultātiem.

Lai paaugstinātu sabiedrības izpratni par PSRS laika vēsturi:

– sagatavota informācija (tai skaitā izstrādātas dažādas infogrammas), kas ievietota vairākās tīmekļvietnēs un sociālajos tīklos, dažādojot to atšķirīgām mērķgrupām, (www.okupācijaszaudeumi.lv, www.loib.lv, www.karamuzejs.lv, www.okupācijasmuzejs.lv, www.barikadopedija.lv u.c.);

– noorganizēts viens izglītojošs seminārs Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā 2023. gada 8. decembrī, kā arī divi grāmatu atvēršanas pasākumi (Latvijas Kara muzejā 2023. gada 31. augustā un Latvijas Nacionālajā arhīvā 2023. gada 15. decembrī);

– dalība dažādos pasākumos, kuros sniegta informācija par komisijas darba rezultātiem.

1.6. Intervijas ar PSRS okupācijas laika augstākā līmeņa tautsaimniekiem, speciālistiem, statistiķiem, dažādu jomu vadītājiem.

Intervētas divas personas ar apmēram četru stundu ieraksta laiku par darbu presē un masu medijos PSRS okupācijas laikā un pārejas periodā 20. gadsimta 1990. gadu sākumā: Voldemārs Hermanis (žurnālists, politiskais apskatnieks, 20. gadsimta 1970.–1980. gadu starptautisko notikumu komentētājs, redaktors, publicists); Dārija Juškeviča (sabiedrisko attiecību konsultante, Latvijas Radio un televīzijas padomes locekle, Latvijas Radio kontroles komisijas vadītāja).

1.7. Brošūras "PSRS Valsts budžeta loma PSRS koloniālajā politikā okupētajā Latvijā (1940–1990)" izstrāde (~ 25 lpp. A4).

Izstrādāts koncentrēts pārskats par 2022. gadā izdoto daudzgadīgo pētījumu par budžeta ieņēmumiem un izdevumiem Latvijā un par to struktūru. Informācija par to, kā PSRS izlaupīja Latvijas ekonomiku beidzot pieejama un izprotamāka plašākai sabiedrībai.

1.8. Tipogrāfijas pakalpojumi – maketētas un iespiestas šādas grāmatas:

– izdots J. Riekstiņa sastādītais dokumentu krājums "Varas patvaļa. Represīvo iestāžu nelikumības un noziegumi Latvijā 1944.–1953. gadam"² (184 lapaspušu apjomā 1000 eksemplāros);

– izdota brošūra par PSRS budžeta ieņēmumiem un izdevumiem Latvijā 1944.–1990. gadam 25 lapaspušu apjomā 1200 eksemplāros.

1.9. Komisijas tīmekļvietnes uzturēšana, pastāvīga aktualizācija.

Tīmekļvietnē www.okupācijaszaudejumi.lv veikts tīmekļvietnes programmatūras koda drošības uzlabojums saskaņā ar informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas institūcijas norādījumiem un atbilstoši pieejamai informācijai, kā arī nodrošināta citi tehniskie

¹ Kopsavilkums par Komisijas darba rezultātiem laika periodā no 2005.–2022. gadam.

² Dokumentu krājumu skatīt: <https://okupācijaszaudejumi.lv/content/files/Varas%20patvala.%20J.Riekstins.pdf>

uzlabojumi. Pastāvīgi veikta aktualizācija un papildināta informācija par Komisijas darbu un okupācijas jautājumiem, ievietotas jaunas infogrammas.

1.10. Koordinācijas darbs Baltijas valstīs PSRS radīto zaudējumu aprēķinu veikšanā un metodoloģiju saskaņošanā.

Komisijas priekšsēdētājs Gatis Krūmiņš 2023. gada 4.–8. decembrim atradās komandējumā Varšavā, lai ikgadējā konferencē tiktos ar Eiropas Atmiņas un sirdsapziņas platformas (*The Platform of European Memory and Conscience*) (turpmāk – Prāgas platforma) dalībvalstu pārstāvjiem un nolasītu referātu par Latvijas paveiktiem darbiem PSRS totalitārā okupācijas režīma nodarīto zaudējumu aprēķinu veikšanā. Konferences laikā notika plaša pieredzes apmaiņa ar dalībvalstu dažādu organizāciju pārstāvjiem no ~ 20 valstīm.

Notiek arī pastāvīga metodoloģiju saskaņošana sadarbībā ar Igaunijas un Lietuvas kolēģiem.

1.11. Rediģēšanas un tulkošanas darbi.

Veikts rediģēšanas darbs grāmatai "*Soviet Colonial Policy and the Colonisation of Latvia. 1940-1990*"³ 295 lapaspusē apjomā, kā arī uzrakstītas anotācijas divām grāmatām: 1) *Soviet Colonial Policy and the Colonisation of Latvia. 1940-1990*² un 2. *Crimes Committed by the USSR Occupation Army in Latvia 1940-1991*⁴. Veikts secīgās tulkošanas darbs (viena stunda) tikšanās laikā ar Igaunijas kolēģiem Latvijas vēstures kongresā 2023. gada 15. novembrī.

1.12. Materiālu sakārtošana un pilnveidošana interneta vietnē www.barikadopedija.lv.

Tīmekļvietne www.barikadopedija.lv kā vēsturisku faktu atspoguļotāja pārskata gadā papildināta:

- Sadaļā "Pētījumi" ievietota informācija par diviem Komisijas veiktajiem pētījumiem;
- Sadaļā "Grāmatas" ievietotas lapas par četrām Komisijas grāmatām.

Veikta papildus metadatu pievienošana (norādes uz ar tekstu saistītām tēmām, piemēram, nozares, personas, vietas, notikumi utml.).

2. Par plānotā finansējuma 35 770 EUR apmērā izlietojumu 2024. gadā

2.1. Latvijas iedzīvotājiem nolaupītās vērtības, konfiscējot banku un citu kredītiestāžu seifu saturu 1940. gadā

Drīz pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā tika veiktas plašas nacionalizācijas, tostarp daļēji vai pilnībā konfiscēti bankās un citās kredītiestādēs esošais seifu saturs. Līdz šim nav veikta šī satura patiesās vērtības apzināšana un noteikšana. Tiks apkopota pieejamā informācija par Latvijas iedzīvotājiem nolaupītajām vērtībām, iespēju robežās vērtības pārrēķinot mūsdienu naudas izteiksmē.

2.2. Starpvalstu attiecības un kompensācija: teorētiskie aspekti.

Nepieciešams noformulēt Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas attiecību statusu starptautiskajās organizācijās iespējamai kompensācijas prasības virzīšanai. Darba rezultātā būs pieejama analīze par starpvalstu attiecībām starptautisko organizāciju ietvaros, kā risināt kompensācijas prasību un teorētisko pamatu kompensācijas prasībai izpēte.

2.3. Dokumentu apkopojums "Latvijas pārkrievošana 1940.–1990. gadā".

Latvijas arhīvos atrodami dokumenti, kuros atklājas PSRS varas iestāžu 50 gadus plaši un mērķtiecīgi veiktā Latvijas rusifikācijas politika un tās negatīvās sociālās sekas. Dokumentu apkopojums atklās cēloņus, kuri joprojām izraisa negatīvos procesus mūsdienu sabiedrībā Latvijā.

³ Padomju impērijas koloniālā politika un Latvijas kolonizācija.

⁴ PSRS okupācijas armijas noziegumi Latvijā 1940.–1991. gads.

2.4. Apkopojums par latviešu valodas diskrimināciju padomju okupāciju varas apstākļos.

Nepieciešams iegūt informāciju par latviešu valodas diskrimināciju abu padomju okupāciju laikā līdz 1991. gadam izglītībā, republikas mēroga iestādēs, lingvistiskajā vidē un ikdienas valodas lietojumā. Apkopojums sniegs skaidrojumu par lingvistiskās diskriminācijas ilglaicīgām sekām arī mūsdienās.

2.5. Sabiedrības informēšana un izglītošana par Komisijas pētījumos iegūtiem rezultātiem.

Jāsagatavo un jāievieto informācija dažādās tīmekļvietnēs un sociālajos tīklos, kā arī jānoorganizē izglītojoši semināri un līdzīgi pasākumi. Rezultātā paaugstināsies sabiedrības izpratne par PSRS laika vēsturi.

2.6. Intervijas ar PSRS okupācijas laika augstākā līmeņa tautsaimniekiem, speciālistiem, statistiķiem, dažādu jomu vadītājiem.

Nepieciešams paspēt ierakstīt vēl būtiskās dzīvās liecības par to, kas un kā īstenojās padomju varas laikā un pārejas posmā valsts pārvaldē, tautsaimniecībā, sabiedrībā. Tādejādi Komisijas izstrādātā interviju standarta ietvaros tiks iegūta informācija no personām un aculieciniekiem par PSRS sistēmas darbības metodēm un līdzekļiem.

2.7. Tipogrāfijas pakalpojumi:

- 1) papildtirāža piecām grāmatām (kopā 895 lapaspuses).
- 2) sagatavot publicēšanai digitālā vidē grāmatu angļu valodā "*USSR budget revenues and expenditures in occupied Latvia after the Second World War (1946–1990)*"⁵.

Pēdējo triju gadu laikā Komisija ir izdevusi vairākas grāmatas, pēc kurām ir liels pieprasījums. Tādēļ nepieciešams izdot papildu tirāžā šādas grāmatas:

- *Crimes Committed by the USSR Occupation Army in Latvia 1940-1991*³ (300 eksemplāri);
- *Soviet Colonial Policy and the Colonisation of Latvia 1940–1990*² (300 eksemplāri);
- *Промышленность Латвии до и после восстановления независимости*⁶ (300 eksemplāri);
- *Преступления оккупационной армии СССР в Латвии (1946-1990)*³ (200 eksemplāri);
- PSRS budžeta ieņēmumi un izdevumi okupētajā Latvijā pēc Otrā pasaules kara (1946–1990) (500 eksemplāri).
- angļu valodā iztulkotās grāmatas "*USSR budget revenues and expenditures in occupied Latvia after the Second World War (1946–1990)*"⁴ tekstu sagatavot publicēšanai digitālā vidē.

Rezultātā Latvijas un starptautiskai sabiedrībai būs pieejama pētījumos iegūta informācija.

2.8. Komisijas tīmekļvietnes uzturēšana, pastāvīga aktualizācija.

Tīmekļvietnē www.okupācijaszaudejumi.lv pastāvīgi jāaktualizē un jāpapildina informācija par Komisijas darbu okupācijas jautājumu izpētē, infogrammu un materiālu ievietošana. Plašai sabiedrībai būs pieejama vispusīga informācija par PSRS okupācijas jautājumiem.

2.9. Koordinācijas darbs Baltijas valstīs PSRS radīto zaudējumu aprēķinu veikšanā un metodoloģiju saskaņošanā.

Nepieciešama sadarbība un darbu koordinācija Baltijas valstu līmenī. Tiks nodrošināta sadarbība starp Baltijas un Prāgas Platformas dalībvalstu speciālistiem.

2.10. Rediģēšanas un tulkošanas darbi.

Tīmekļvietnē www.okupācijaszaudejumi.lv krievu un angļu valodas versijā jāievieto informācija attiecīgā valodā, jātulko grāmatas. Sadarbībai ar Lietuvas, Igaunijas, Polijas, Prāgas

⁵ PSRS budžeta ieņēmumi un izdevumi Latvijā pēc otrā Pasaules kara (1946-1990).

⁶ Latvijas rūpniecība pirms un pēc neatkarības atgūšanas.

platformas u.c. kolēģiem nepieciešama materiālu tulkošana, kā arī secīgās tulkošanas pakalpojumi tikšanās laikā. Tādējādi starptautiskai sabiedrībai būs pieejama informācija par Latvijas Komisijas darbu par okupācijas jautājumiem, kā arī tiks nodrošināta starptautiskā sadarbība Komisijas pētniecības darbā.

2.11. Materiālu sakārtošana un pilnveidošana tīmekļvietnē www.barikadopedija.lv.

Tīmekļvietnei www.barikadopedija.lv kā vēsturisku faktu atspoguļotājai nepieciešama papildus informācijas ~70 lapaspušu apjomā ievietošana un papildu metadatu pievienošana (norādes uz ar tekstu saistītām tēmām, piemēram, nozares, personas, vietas, notikumi u.tml.). Tīmekļvietne www.barikadopedija.lv tiks papildināta ar vēsturisko informāciju no Komisijas pētījumu publikācijām.

Komisijas priekšsēdētājs

Gatis Krūmiņš

Pazdere 29521934
loib@inbox.lv